

ENIGE GEGEVENS OVER HET VOORKOMEN VAN DE KLUUT *RECURVIROSTRA AVOSETTA* IN ZUIDELIJK FLEVOLAND

On the occurrence of the Avocet *Recurvirostra avosetta* in Zuidelijk Flevoland

R. VAN POELGEEST en E. R. OSIECK

INLEIDING

In 1969 schatte Tjallingii (1970) het aantal broedparen van de Kluut *Recurvirostra avosetta* in Nederland op 4200; dit bleek ruim 40% van de noordwesteuropese populatie te zijn. In Nederland broedt bijna 80% van de Kluten in het zoute en brakke milieu langs de kust, terwijl ze in het binnenland broeden op akkers, opspuitterreinen, zandbanken en in de nieuwe Zuidelijke IJsselmeerpolders. Voor het laatstgenoemde gebied worden 230 broedpaar vermeld waarvan 210 in Zuidelijk Flevoland.

Uit tellingen in de jaren 1970—1972 is ons gebleken dat het aantal broedparen in die jaren aanzienlijk hoger was dan de genoemde 210 broedpaar. Om de grote waarde van Zuidelijk Flevoland voor de Kluut nader aan te geven, proberen wij uit de beschikbare gegevens een overzicht samen te stellen over het voorkomen van de Kluut in Zuidelijk Flevoland het gehele jaar door.

TERREIN EN METHODE

De polder Zuidelijk Flevoland is in het voorjaar van 1968 drooggevallen; de bodem bestaat voornamelijk uit zware zavel (lutumgehalte hoger dan 12%). Het 43.000 ha grote gebied raakte al spoedig begroeid met overwegend Moerasandijvie *Senecio congestus*, Grote Lisdodde *Typha latifolia*, Blaartrekkende Boterbloem *Ranunculus sceleratus* en Riet *Phragmites communis* (Van den Toorn *et al.* 1969).

Het Riet, dat in mei 1968 met behulp van vliegtuigen is uitgezaaid, werd tezamen met Wilgen *Salix spec.* echter steeds meer de aspectbepalende plant in de vegetatie. Alleen nog rond de ondiepe kwelplassen langs de randen van de polder bleven slikplaten onbegroeid, die met enige zanddepots een geschikt broedterrein voor de Kluut vormen. De waterstand in de kwelplassen, die varieert van enkele centimeters tot een halve meter, is in hoge mate afhankelijk van windrichting, neerslag en verdamping. Zo kunnen bij droog weer de plassen gedeeltelijk droogvallen waarbij uitgestrekte slikvlaktes ontstaan. Na 1970 waren dergelijke plassen alleen nog te vinden langs de Oostvaardersdijk en de Knardijk.

In 1971 en 1972 zijn de broedvogels geteld vanaf de dijken, terwijl enkele malen terreinen die van de dijk slecht zijn te overzien, werden bezocht. De kennis uit voorafgaande jaren is gebaseerd op incidentele waarnemingen, tellingen en literatuurgegevens.

De in Tabel 2 genoemde aantallen in Zuidelijk Flevoland verblijvende Kluten zijn ontleend aan wekelijkse tellingen van de commissie Zuidelijk

Flevoland van de Vogelwerkgroep 't Gooi (vooral uit de jaren 1968—1970), aan tellingen welke om de twee à drie weken werden verricht door K. Schouten en R. van Poelgeest en aan incidentele gegevens van diverse andere waarnemers.

RESULTATEN

Omdat de tellingen voornamelijk vanaf de dijken zijn verricht, worden de aantallen broedparen in Tabel 1 weergegeven per dijkgedeelte. Een overzichtskaart van Zuidelijk Flevoland met de genoemde topografische aanduidingen is te vinden in Limosa 42: 185.

Tabel 1. Aantal broedparen in Zuidelijk Flevoland in de jaren 1969, 1971 en 1972.
Table 1. Number of breeding pairs in Zuidelijk Flevoland in 1969, 1971 and 1972.

traject:	1969	1971	1972
Nijkerk-Muiderberg	15	14	25
Muiderberg-Pampushaven	{	15—20	14—17
Pampushaven-Gemaal		150—250	187
Gemaal-Lelystadhaven	{	600—700	550—650
Knardijk		167	87—92

Uit de resultaten blijkt dat in 1971 naar schatting tenminste 950 paar en in 1972 tenminste 860 paar Kluten in Zuidelijk Flevoland hebben gebroed. Daar van een aantal mogelijk gunstige broedterreinen in de polder Zuidelijk Flevoland ons geen gegevens bekend zijn, zijn deze minimale schattingen bovendien nog aan de lage kant. Bij het aantal dat voor 1969 voor Zuidelijk Flevoland door Tjallingii (*loc. cit.*) wordt opgegeven, dient nog 165 te worden opgeteld (gegevens A. A. Blok en E. R. Osieck).

Het broedbiotoop bestaat in Zuidelijk Flevoland uit slikplaten en zandplaten.

De drooggevallen slikplaten in en om de kwelplassen zijn aanvankelijk kaal of schaars begroeid met Moerasandijvie. In de loop van het broedseizoen echter kunnen dergelijke platen geheel dichtgroeien met deze plant. De broedresultaten zijn hier in hoge mate afhankelijk van de waterstand; zo kwam in mei 1972 een gedeelte van de nesten langs de Knardijk onder water te staan. Dit biotoop, dat in de eerste jaren na het droogvallen van de polder overal te vinden was, kwam in 1973 alleen nog in het noordelijke en westelijke gedeelte voor. De zandplaten zijn ontstaan door het storten of opspuiten van zand en hebben een spaarzame vegetatie van onder andere Klein Kruiskruid *Senecio vulgaris*, Canadese Fijnstraal *Erigeron canadense* en Klein Hoefblad *Tussilago farfara*. Waarschijnlijk komen er maar weinig jonge Kluten groot wanneer geschikte fourageergebieden in de directe omgeving ontbreken. De net uitgekomen jongen verliezen in de dichte rietvegetatie rond de zandplaten namelijk gauw het contact met hun ouders.

In 1969 hebben in Oostelijk Flevoland volgens Tjallingii 20 paar Kluten gebroed; in 1971 en 1972 schatten wij het aantal paren respectievelijk op 20 en 85 in het westelijk gedeelte van deze polder (secties A t/m D, zie kaart in Limosa 42: 116). De meeste vogels broedden hier op of in de omgeving van enkele zanddepots en opspuitterreinen; enkele werden in akkers aangetroffen. Als fourageerterrein worden hier vooral ondiepe sloten gebruikt. De toename van het aantal broedparen in Oostelijk Flevoland is mogelijk het gevolg van de afname van geschikte broedbiotopen in Zuidelijk Flevoland door de toenemende begroeiing en ontginning. Het broeden van 75 paar Kluten op een zandplaat van $150 \times 200 \text{ m}^2$ in Zuidelijk Flevoland op ruim 1500 meter van het belangrijkste voedselgebied wijst in dezelfde richting.

De gegevens die beschikbaar zijn over het voorkomen van de Kluut in de jaren 1968 tot en met 1972 in Zuidelijk Flevoland, zijn opgenomen in Tabel 2. De genoemde aantallen hebben betrekking op het poldergedeelte dat vanaf de dijk overzien kan worden op het traject Nijkerk-Muiderberg-Lelystad-haven-Lage Knarsluis. Overigens zal dit aantal alleen in het broedseizoen in belangrijke mate van het totaal aantal aanwezige Kluten afwijken. De Kluten in het getelde gebied vormen het merendeel van het totaal aantal Kluten dat in geheel Zuidelijk Flevoland aanwezig was.

Tabel 2. Het voorkomen van de Kluut in Zuidelijk Flevoland per maand in de jaren 1968 tot en met 1972. Aantallen afgerond.

Table 2. Numbers of Avocets in Zuidelijk Flevoland per month in the period 1968-1972.

maand: month:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1968 ¹⁾	—	—	—	30	150	300	300	1100	800	250	2	2
1969	1	—	250	650	2500*	350*	300*	4500	4000	3500	2000*	—
1970	—	1—5	1000	150*	650*	250*	?	2800	450*	250	98	1
1971	—	3	9	?	450*	800*	2400	2400	1700*	2100	1300	—
1972	—	—	700	1000	900	750	950	2500	3300	2100	1000	15

¹⁾ aantallen hebben alleen betrekking op dijkgedeelte Nijkerk-Muiderberg-Gemaal.

*) = onvolledige telling.

De aantallen in Tabel 2 zijn per maand samengevat; zoveel mogelijk hebben de aantallen betrekking op de situatie tussen de 10e en de 20ste van de maand. Twee tellingen, die niet in deze tabel konden worden opgenomen, zijn die van 29 maart 1969 en 3 september 1972 met respectievelijk 1100 en 4600 Kluten.

Uit Tabel 2 blijkt dat ook buiten het broedseizoen in Zuidelijk Flevoland grote aantallen kunnen verblijven. Over de aantallen in nazomer en herfst 1972 zijn door regelmatige tellingen gedetailleerde gegevens bekend; deze zijn opgenomen in Tabel 3.

Tabel 3. Overzicht van tellingen van de Kluut in Zuidelijk Flevoland in nazomer en herfst van 1972.

Table 3. Survey of the counts of *Avocets* in Zuidelijk Flevoland in the period July-December 1972.

datum/date		23—07	05—08	07—08	20—08	03—09	17—09
aantal/number		950	1600	1800	2500	4600	3300
01—10	14—10	28—10	12—11	25—11	09—12	23—12	
1900	2100	950	1000	54	15	—	

De tweetoppigheid in het verloop van de aantallen zoals Tjallingii (1971) deze in de Dollard heeft vastgesteld, vinden we in bovenstaande tabel niet terug. In de maanden juli en augustus is er een geleidelijke toename tot 4600 exemplaren in begin september, waarna een geleidelijke afname van de aantallen plaats vindt tot er eind november nog enkele tientallen exemplaren over zijn.

DISCUSSIE

Uit Tabel 1 blijkt dat in 1971 en 1972 in Zuidelijk Flevoland ongeveer 1000 paar Kluten hebben gebroed; dit is ten opzichte van het totaal aantal broedparen in Nederland in 1969 25%. Ook buiten het broedseizoen verblijven grote aantallen Kluten in Zuidelijk Flevoland (Tabel 2); dit in tegenstelling tot de situatie op Schouwen-Duiveland¹⁾ waar in het najaar slechts enkele tientallen Kluten verblijven (Wolff 1973). Hoge aantallen pleisterende Kluten vinden we in Nederland behalve in Zuidelijk Flevoland nog in de Dollard (Tjallingii 1971) en vroeger op de Ventjagersplaten (Wolff 1967).

De Kluten die in augustus en september in Zuidelijk Flevoland verblijven, zijn blijkens terugmeldingen van in Duitsland, Denemarken en Groot-Britannië geringde exemplaren niet alleen eigen broedvogels. Dit in tegenstelling tot de pleisterende Kluten op de Ventjagersplaten, waarvan Wolff (1967) aanneemt dat dit broedvogels en hun jongen uit het Deltagebied zijn.

Het zou verheugend zijn als ook na de ontginning van Zuidelijk Flevoland de Kluut er als broedvogel behouden kan blijven temeer omdat minstens 75% van de nederlandse Kluten in bedreigde terreinen broedt. De belangrijkste bedreigingen zijn inpolderingen in diverse kweldergebieden (Lauwerszee, Dollard, Friese Waddenkust) en afsluiting van zeearmen in het Deltagebied, die verzoeting als gevolg hebben en een daarmee gepaard gaande verdwijning van de kweldervegetatie welke door zijn korte begroeiing een belangrijke broedbiotoop voor de Kluut vormt. Het broeden in het binnenland is beperkt tot gebieden met een pioniervegetatie zoals opspuitterreinen en de nieuwe IJsselmeerpolders, die echter vroeg of laat hun waarde voor de Kluut zullen

¹⁾ 1967: ongeveer 378 broedpaar (Wolff 1968).

verliezen (Tjallingii 1970). Gelukkig is bekend dat bij de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders plannen bestaan om een gedeelte van Zuidelijk Flevoland in zijn huidige toestand te behouden als natuurreserveaat. In dit toekomstig reserveaat, dat zal zijn gelegen tussen de Knardijk en de Oostvaardersdijk bij Lelystadhaven, zal de waterstand kunstmatig moeten worden gereguleerd om ondermeer dichtgroeien van het gebied te voorkomen.

Mogelijk kan Zuidelijk Flevoland in de toekomst, ook een belangrijke pleisterplaats voor Kluten blijven; dit is vooral van belang omdat de belangrijkste pleisterplaats voor de noordwesteuropese Kluten — de Dollard — veel van zijn waarde zal verliezen als de plannen voor een buitendijks kanaal ooit zouden worden uitgevoerd.

De aantrekkelijkheid van Zuidelijk Flevoland voor de Kluut hangt samen met de gunstige bodemsamenstelling en de aanwezigheid van gedeelten met een ijle vegetatie. De Kluut is door zijn gespecialiseerde snavelbouw tijdens het fourageren gebonden aan terrein met slappe bodem met een hoog slibgehalte (Tjallingii 1971). Door de sterk wisselende waterstand (onder invloed van neerslag en verdamping) is het mogelijk dat drooggevalen slikplaten onbegroeid blijven of slechts tijdelijk een pioniervegetatie dragen; deze platen vormen voor de Kluut een geschikte broedbiotoop.

Onze dank gaat uit naar A. A. Blok, L. S. Buurma, W. J. A. Schipper, K. Schouten, E. J. M. Veling en de Commissie Zuidelijk Flevoland van de Vogelwerkgroep 't Gooi voor het beschikbaar stellen van hun waarnemingen én naar de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders, die toestemming verleende voor het betreden van een aantal terreinen. Zeer erkentelijk zijn wij J. F. de Miranda voor het van opmerkingen en verbeteringen voorzien van het manuscript.

SUMMARY

By means of countings and observations a survey has been carried out on the occurrence of the Avocet *Recurvirostra avosetta* in the IJsselmeerpolder of Zuidelijk Flevoland. In 1971 and 1972, respectively, at least 950 and 860 pairs of Avocets have nested here (cf. Table 1). Large numbers also occurred in the nonbreeding-season (Table 2 and 3). The presence of these large numbers has been ascribed to the presence of suitable feeding-grounds and to the nesting sites on the muddy and sandy banks with sparse or no vegetation. Some 75 percent of the Dutch Avocet population is breeding in threatened areas. Therefore it is encouraging, that plans exist for a large nature-reserve in the northern part of Zuidelijk Flevoland. By this measure it may be possible to keep the Avocet as a breeding-bird in Zuidelijk Flevoland when this area will be cultivated.

LITERATUUR

- Tekke, M. J. 1972. Ornithologie van Nederland 1969 en 1970. *Limosa* 45: 74.
- Tjallingii, S. T. 1970. Inventarisatie van de in 1969 in Nederland broedende kluten. *De Levende Natuur* 73: 222—229 en 251—255.
- Tjallingii, S. T. 1971. De Kluten van de Dollard. *Waddenbulletin* 6: 1—4.
- Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders. 1972. Atlas voor het Zuiderzeeproject. 6e jaargang. Lelystad.
- Wolff, W. J. 1967. Watervogeltellingen in het gehele Nederlandse Deltagebied. *Limosa* 40: 216—225.
- Wolff, W. J. 1968. Een samenvatting van de gegevens over de Kluten van het Delta-gebied in de loop van het jaar. *De Levende Natuur* 71: 35—42.
- Wolff, W. J. 1973. Resultaat van vijf jaar steltloperstellingen op Schouwen. *Limosa* 46: 21—41.
- Adres: O. van Noortstraat 83, Hilversum
Steffenshein 20, Laren (N.H.)